

„Mohli sme si vybrať medzi hanbou a vojnou.
Vybrali sme si hanbu, budeme mať vojnú.“

W.Churchill

Pred II. svetovou vojnou

Hitlerove prípravy na vojnu

V januári 1933 bol **A. Hitler** menovaný za nemeckého kancelára. V tejto funkcii ho podporovali okrem domácich politikov aj politickí predstavitelia ostatných krajín. Svoju podporu opierali o domnienku, že ak sa Hitler dostane k moci, bude sa správať zodpovedne a bude ľahšie kontrolovateľný. Opak bol však pravdou, **Hitler** sa **začal hneď po nástupe** do funkcie **pripravovať** na **nový vojnový konflikt**, ktorý mal odčiniť potupnú prehru Nemecka v I. svetovej vojne.

Cieľom Hitlerových snáh bolo **získanie Lebensraumu** – životného priestoru pre Nemcov **vo východnej Európe**. Na uskutočnenie tohto plánu potreboval silnú armádu, ktorú začal budovať aj napriek jasnému zákazu, ktorý obsahovala aj mierová zmluva z Paríža po I. svetovej vojne.

Zvyšovaním zamestnanosti v podobe štátnych zákaziek pri budovaní ciest a diaľnic si Hitler získaval podporu aj medzi obyvateľstvom Nemecka. Spolu s rozvojom priemyslu sa zvyšovali aj výdavky na zbrojenie a armádu. Táto militarizácia nakoniec viedla k opätovnému **zavedeniu všeobecnej brannej povinnosti** v roku 1935.

Hitlerove snaženie podporovala aj propaganda vedená Goebelsom, ktorý presviedčal okolitý svet, ale aj samotných Nemcov, že Führer vojnu nechce ale je do vojny tlačný západnými mocnosťami.

Appeasement

Ako už bolo spomenuté, prezident Hindenburg, ani západné mocnosti nemali námietky proti Hitlerovej nominácii na post nemeckého kancelára; spoločne sa domnievali, že ak začnú robiť Hitlerovi ústupky (**tzv. politika appeasementu – politika ústupkov, zmierovania**), tak Hitler ustúpi od svojich vojenských plánov. Nakoniec aj samotný Hitler prezentoval navonok nevôľu vstúpiť do vojnového konfliktu, ale zároveň jedným dychom prezentoval pred velením Reichswehru plán na vydobytie Lebensraumu. Už v roku 1936 vystúpil s príkazom: „*nemecká armáda musí byť do štyroch rokov pripravená k nasadeniu, nemecké hospodárstvo musí byť do štyroch rokov pripravené na vojnu.*“

Podľa tohto plánu mala byť dobytá najprv stredná a potom východná Európa. Zároveň odveký rival, Francúzsko, malo byť definitívne porazené, alebo podrobené nemeckej moci. **Druhým cieľom** Hitlerovej politiky tak **bolo prebudovanie Nemecka na svetovú veľmoc**, ktorá bude schopná konkurencie USA. Pomoc pre svoje plány hľadal najprv vo Veľkej Británii, kde sa opieral o rasovú príbuznosť, no po neúspechu sa preorientoval na Taliansko a Japonsko, ktoré boli Nemecku blízke ideovo a ideologicky.

Predzvesť neodvratnej vojny sa nachádzala už aj v slovách Hermana Göringa, ktorý povedal: „*My už sme vo vojne, len sa ešte nezačalo strieľať.*“

Hitler verzus Mussolini

Pre prvú fázu medzivojnových vzťahov dvoch ideologických spriaznencov, **Nemecka a Talianska, je charakteristické napätie**, ktoré bolo logickým vyústením rovnakej orientácie Hitlera a Mussolinoho na Rakúsko.

Hitler stále vnímal Rakúsko ako bezpodmienečnú integrálnu súčasť budúcej Nemeckej ríše. Pri tejto svojej snahe sa opieral najmä o jazykovú a rasovú príbuznosť. Problém nastal až vtedy, keď sa samotní Rakúšania začali orientovať smerom na Taliansko. Navyše rakúsky nacisti, ktorí boli ovládaní priamo z Berlína boli v roku 1933 zakázaní.

Spory o Rakúsko viedli aj k osobnému stretnutiu Hitlera s Mussolinim, ktoré sa konalo v júni 1934. Schôdzka však bola neúspešná a Mussolini sa po nej dokonca dost' nediplomaticky vyjadril na Hitlerovu adresu slovami: „*je určite blázon a pravdepodobne aj klamár.*“

Hneď v júli sa rakúski nacisti pokúsili s podporou Hitlera o puč. Mussolini zareagoval vyslaním vojenských jednotiek k Rakúskym hraniciam. V tejto dobe nepripravený Hitler od svojho plánu ustúpil a puč bol neúspešný.

Mussolini si uvedomil, že neustále pobežovanie medzi Nemeckom a západnými mocnosťami ho môže vrhnúť do izolácie; tak sa snažil zblížiť hlavne s Francúzskom. Všetky svoje aktivity podriadil snahe o vybudovanie Rímskeho impéria. Impérium však nemohlo existovať bez kolónií. Väčšina kolónií bola pod správou Francúzska a Veľkej Británie, tak ostali Taliansku len nejaké územia v Afrike. Ako prvú obsadili Taliani Líbyu. Ďalšie územia získal Mussolini v roku 1935, keď zaútočil na nezávisle cisárstvo Habeš (dnešná Etiópia). Útok na nezávislú krajinu bol jednoznačným aktom agresie, proti ktorému mali vystúpiť mocnosti, ktoré tak neučinili zo strachu pred možným uzavretím spojenectva medzi Talianskom a Nemeckom, ktoré sa nakoniec aj tak uskutočnilo.

Táto nerozhodnosť mocností motivovala aj samotného Hitlera k akcii, ktorý sa odhodlal k riskantnému kroku. **Nemecké vojská vpochodovali v marci 1936 do Porýnia** s jasným príkazom na stiahnutie sa z daného územia pri akomkoľvek, aj najmenšom, prejave odporu zo strany Francúzska alebo niekoho iného. Tento krok bol skutočne nanajvýš drzý a riskantný, hlavne z pohľadu aktuálnej nepripravenosti nemeckej armády na akýkoľvek vojenský stret. **Mocnosti tu opäť prejavili neschopnosť a neochotu konať**, pretože ich reakcia sa prezentovala len v podobe písomného protestu.

Občianska vojna v Španielsku

V roku 1931 nastúpilo Španielsko na cestu republiky. **Od roku 1936 boli súčasťou vlády socialisti.** Práve ich účasť vo vláde viedla k vypuknutiu vojenského puču, ktorého prvoradou bolo odstránenie ľavice z vlády.

Mussolini a Hitler

Francisco Franco

Guernica (P. Picasso)

Samotný puč sa začal 18. júla 1936 v španielskom Maroku, odkiaľ sa preniesol na územie Španielska samotného. Na čelo pučistov sa postavil fašisticky orientovaný generál Francisco Franco, ktorému sa podarilo ovládnuť tretinu územia. Na ovládnutie zvyšku územia nemal dostatok síl, tak sa obrátil so žiadosťou o pomoc na Nemecko a Taliansko. Obe krajiny ho nakoniec po počiatočnom váhaní podporili vojenským materiálom, zbraňami a nakoniec aj samotnými vojenskými jednotkami.

Aj Francovi protivníci – republikáni, požiadali o pomoc; Francúzsko však ich požiadavku o priamu pomoc odmietlo, ale súhlasilo s vyslaním dobrovoľných Interbrigadistov¹. Túto politiku nezasahovania nezmenilo Francúzsko ani po nálete a zničení Guernici nemeckou „Legiou Condor“. Tento útok vyvolal celosvetové pohoršenie.

S pomocou Nemecka a Talianska boli republikáni v roku 1939 porazení a Francúzsko a Veľká Británia dokonca uznali Francovu vládu (máj 1939).

Ešte 23. októbra 1936 podpísalo Nemecko a Taliansko v Berlíne zmluvu, ktorá uznala Francovo Španielsko. Zmluva obsahovala súčasti, ktoré sa týkali spoločného postupu proti komunizmu a pomoci v ďalších otázkach. Mussolini neskôr pomenoval túto zmluvu Os Berlín – Rím.

25. októbra 1936 podpísalo Nemecko a Japonsko Pakt proti Kominterne, ktorý bol v podstate namierený proti samotnému ZSSR. V roku 1937 sa k tomuto paktu pripojilo aj Taliansko a tak vznikla Os Berlín – Rím – Tokio.

Fall Otto

Prvý štát, ktorý mal byť včlenený do novej Nemeckej ríše, malo byť Rakúsko. Rakúsko bolo počas celého medzivojnového obdobia v zornom poli Talianska, ktoré to dávalo patrične najavo.² Neskôr však z tohto smerovania Taliansko ustúpilo a Duce ho uznal za sféru záujmu a vplyvu Nemecka.

Hitler túto zmenenú situáciu v krátkom čase využil. Začal tlačit' na rakúskeho kancelára Kurta Schuschnigga, ktorý nakoniec povolil opätovné voľné pôsobenie rakúskych nacistov. Aj samotná zahraničná a hospodárska politika sa začala orientovať na Nemecko. Schuschnigg však v rozpore s Hitlerovým plánmi vyhlásil plebiscit, ktorý mal rozhodnúť o pripojení, resp. nepripojení krajiny k Nemecku. Hitler sa obával možného neúspechu v plebiscite a tak jeho vojenské jednotky vtrhli 12. marca 1938 do Rakúska, kde ich ľudia privítali s nečakanou radosťou. Po tomto Anschluss-e sa Rakúsko stalo nemeckou provinciou – Ostmark.

¹ Počet interbrigadistov dosiahol 35 000 ozbrojencov, medzi ktorými sa nachádzalo aj asi 1 500 dobrovoľníkov z Československa.

² Vid'. pokus rakúskych fašistov o puč.

Fall Grün

Táto akcia bola zameraná na odstránenie bezprostredného nemeckého suseda na východe – ČSR.

29. septembra 1938 sa konala v Mníchove konferencia³. Podľa rozhodnutia tejto konferencie, ktorej sa za ČSR nezúčastnil nikto, mala ČSR odstúpiť Nemecku tretinu svojho územia. Súčasťou tohto územia boli pohraničné oblasti so sudetskými Nemcami. Tieto oblasti boli zároveň najpriemyselnejšími časťami republiky a nachádzali sa na nich aj dôležité komunikačné uzly.

Mníchovský diktát podnietil k akcii aj južného suseda ČSR – Maďarsko, ktoré sa od konca I. svetovej vojny nevzdalo snahy o obnovenie Veľkého Maďarska, ktorého súčasťou malo byť bezpodmienečne aj Slovensko. Snaha maďarskej politiky bola korunovaná úspechom v podobe **Viedenskej arbitráže z 2. novembra 1938**, podľa ktorej, po rozhodnutí Nemecka a Talianska, pripadli južné, najúrodnejšie oblasti Slovenska vrátane Košíc, Maďarsku.

Po týchto dvoch akciách nebola okypená ČSR pre Hitlera už žiadnym problémom. Po Mníchove stratila pražská centrála vláda svoj vplyv, na čo reagovalo Slovensko vyhlásením autonómie 6. októbra 1938. Po vyhlásení autonómie boli slovenskí politici prinútení vyhlásiť **Slovenský štát – 14. marec 1939**, ktorý sa zaradil medzi jeden z nemeckých satelitov. **15. marca 1938 vyhlásil Wehrmacht v Prahe vznik ďalšieho satelitu – Protektorátu Čechy a Morava** (Protektorat Böhmen und Mähren) pod priamou správou Berlína.

Fall Weiss

Obsadenie Rakúska a rozbitie Československa obhajoval Hitler ochranou nemeckej menšiny v týchto štátoch. Vytvorenie Protektorátu bolo jasným aktom agresie, na ktorý zareagovalo Francúzsko a Veľká Británia začatím rokovaní s Poľskom a ZSSR o kolektívnej bezpečnosti v Európe.

Premiér N. Chamberlain prehlásil 31. marca 1938, že Veľká Británia poskytne Poľsku v prípade napadnutia pomoc. K tomuto prehláseniu sa pripojilo aj Francúzsko, s čím Hitler nepočítal. Takto zmenená situácia znamenala, že po napadnutí Poľska by musel bojovať aj proti Veľkej Británii a Francúzsku, čomu sa chcel za každú cenu vyhnúť. Hitler zároveň predpokladal, že do konfliktu sa zapojí aj ZSSR. Tomuto vstupu sa pokúsil zabrániť zmluvou so Stalinom.

Ribbentrop, Stalin, Molotov

Pakt Molotov – Ribbentrop

V 30. rokoch sa o systém kolektívnej bezpečnosti pokúšalo aj ZSSR. Tento systém presadzoval komisár pre zahraničie - **Maxim M. Litvinov**. Na začiatku však západné mocnosti nemali záujem rokovať a podieľať sa na novej vojenskej zmluve s jedným z úhlavných ideologických nepriateľov – komunistickým ZSSR.

V tejto situácii, ktorá hrozila izoláciou ZSSR sa začal

³ Konferencie sa zúčastnili predstavitelia Nemecka (Adolf Hitler), Talianska (Benito Mussolini), Francúzska (Edouard Daladier) a Veľkej Británie (Neville Chamberlain).

Stalin orientovať na spoluprácu s Nemeckom. Pacifista M. M. Litvinov bol odvolaný a na jeho miesto bol dosadený **Viečeslav Molotov**, ktorý **začal rokovania s nemeckým ministrom zahraničných vecí – Joachim von Ribbentrop.**

Výsledkom ich vzájomných rokovaní **bolo podpísanie Zmluvy o neútočení, ktoré sa uskutočnilo 23. augusta 1939 v Moskve.** Najdôležitejšou súčasťou zmluvy bol tajný dodatočný protokol, ktorý sa venoval rozdeleniu sfér vplyvu vo východnej Európe.

ZMLUVA O NEÚTOČENÍ MEDZI NEMECKOM A ZSSR z 23. augusta 1939 (Ribbentrop – Molotov pakt)

Vláda Nemeckej ríše a vláda Zväzu sovietskych socialistických republík, želajúc si upevniť vec mieru medzi Nemeckom a ZSSR a vychádzajúc zo základných ustanovení zmluvy o neutralite uzavretej v apríli 1926 medzi Nemeckom a ZSSR, dohodli sa na nasledujúcom:

článok I.

Obe vysoké zmluvné strany sa zaväzujú upustiť od akéhokoľvek násilného aktu, od akejkol'vek vojnovej akcie, od vzájomného napadnutia, ktoré by uskutočnili sami, alebo v spojení s inými silami.

článok II.

V prípade, že by sa jedna z Vysokých zmluvných strán stala objektom vojnového aktu zo strany tretej sily, neposkytne druhá Vysoká zmluvná strana žiadnym spôsobom pomoc tejto tretej sile.

článok III.

Vlády oboch Vysokých zmluvných strán budú v budúcnosti udržiavať vzájomný kontakt za účelom konzultácie, umožňujúcej výmenu informácií o problémoch týkajúcich sa spoločných záujmov.

článok IV.

Žiadna z oboch Vysokých zmluvných strán sa nezúčastní akéhokoľvek spolčovania síl, ktoré by priamo, či nepriamo bolo namierené proti druhej strane.

článok V.

Ak by v tých či oných otázkach vznikli spory či konflikty medzi Vysokými zmluvnými stranami, budú obe strany svoje spory či konflikty riešiť výhradne priateľskou výmenou názorov, alebo, v prípade nutnosti, prostredníctvom povolaných arbitrážnych komisií.

článok VI.

Táto zmluva sa uzatvára na obdobie desiatich rokov s tým, že ak ju nevyppovie jedna z Vysokých zmluvných strán rok pred uplynutím tejto doby, bude platnosť automaticky predĺžená o ďalších päť rokov.

Tajný dodatočný protokol

- 1. V prípade nového územného a politického usporiadania oblastí patriacich baltským štátom (Fínsku, Estónsku, Lotyšsku, Litve) bude severná hranica Litvy tvoriť rozhranie medzi sférami vplyvu Nemecka a ZSSR.*
- 2. V prípade nového územného a politického usporiadania oblastí patriacich poľskému štátu bude rozhranie sfér vplyvu medzi Nemeckom a ZSSR tvoriť zhruba línia riek Narva, Visla a San.*
- 3. Čo sa týka juhovýchodnej Európy, zdôraznila sovietska strana svoj záujem o Besarábiu. Nemecká strana potvrdila svoj úplný politický nezáujem o tieto oblasti.*

V Moskve 23. augusta 1939, podpísaní von Ribbentrop a V. Molotov

Úlohy:

1. V čom spočívala hanba, ktorú uvádzal W. Churchill vo svojom výroku?
2. Uveďte hlavný cieľ Adolfa Hitlera v jeho zahraničnej politike.
3. Opíšte vzťah Hitlera s Mussolinim pred 2. svetovou vojnou.
4. Ako sa postavili západné mocnosti k problému občianskej vojny v Španielsku?
5. Čo bolo podstatou Ribbentrop – Molotovho paktu?
6. Aké dôsledky mal Ribbentrop-Molotov pakt na dejiny pobaltských štátov?
7. Prečo sa Hitler snažil o podpísanie Paktu o neútočení so ZSSR?
8. Vysvetlite podstatu Hitlerovho Lebensraumu.
9. Kedy sa uskutočnil Anschluss Rakúska a ako dopadol?
10. Aké boli výsledky rokovaní Mníchovskej konferencie? Kedy sa konala?

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť, projekt je spolufinancovaný zo zdrojov ES – „Investícia do Vašej budúcnosti“
Učíme sa pre život, 1. 10. 2009 Kód ITMS projektu: 26110130243

